

BİTKİSEL ÜRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER İLE
BOYA BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI
SONUÇ BİLDİRGESİ**

**5 MAYIS 2015
DENİZLİ**

ÇALIŞTAY SONUÇ BİLDİRGESİ

İtri ve Tıbbi Bitkiler ile Boya Bitkileri Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi Projesi kapsamında, sektörün tüm taraflarının bir araya getirilmesi, mevcut durumun analiz edilmesi ile Bakanlık politikaları doğrultusunda gelecek için hedeflerin ve stratejilerin belirlenmesi için, 04-05 Mayıs 2015 tarihleri arasında Denizli ilinde sektörün tüm paydaşlarının katılımıyla "**Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ile Boya Bitkileri Çalıştayı**" gerçekleştirilmiştir.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda gerçekleştirilen çalıştaya **15 farklı kurumdan, 14 farklı ilden ve 12 farklı üniversiteden** olmak üzere ülke genelinde toplam **100'ün üzerinde yetkili** katılım sağlamıştır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın tüm birimleri yanında, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, TÜRKAK, Türk Patent Enstitüsü, KOP İdaresi, DAP İdaresi ile bölgede bulunan kalkınma ajansları, üniversiteler, araştırma enstitüleri, meslek odaları ve özel sektör temsilcilerinin içerisinde olduğu çok sayıda uzman tıbbi ve aromatik bitkiler ile boya bitkileri sektörünü tüm yönleri ile değerlendirmişlerdir.

Yetiştiricilik Çalışma Grubu Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi **Prof. Dr. Emine BAYRAM** moderatörlüğünde değerlendirmelerde bulunmuştur.

İşleme ve Mamul Ürünler Çalışma Grubu, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Öğretim Üyesi **Prof. Dr. İ. İrem ÇANKAYA** moderatörlüğünde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Pazarlama Ve Finansman Çalışma Grubunun Kilis 7 Aralık Üniversitesi öğretim üyesi **Prof. Dr. Nazım ŞEKEROĞLU** moderatörlüğünde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Hazırlanan sonuç raporu, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü **Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanı Mehmet Ali OLGUN** ve çalışma grubu moderatörleri tarafından sunulmuştur.

YETİŞTİRİCİLİK ÇALIŞMA GRUBU DEĞERLENDİRMELERİ

Yetiştiricilik Çalışma Grubu Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi **Prof. Dr. Emine BAYRAM moderatörlüğünde** yürütülen çalışmaların sonucunda aşağıdaki başlıklarda değerlendirmelerde bulunmuştur.

▪ İklim değişikliği, kuraklık ve su kullanımı dikkate alınarak, **ekonomik ve ekolojik olarak uygun havzalarda** ve alternatif alanlarda tıbbi ve aromatik bitkiler yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması, buna uygun olarak alt havzaların belirlenmesi,

▪ Farklı kullanım alanları olan, farklı şekillerde sınıflandırılan ve farklı isimlerde ifade edilen itri/ tıbbi/ aromatik/ boya/ çeşni/ baharat bitkileri olarak yapılan tanımlamalarda terminoloji birlikteliği sağlamak için tüm bu bitkileri kapsayan **“tıbbi ve aromatik bitkiler”** tanımlamasının kullanılması,

▪ Agronomik çalışmaları tamamlanan bitkilerde ıslah çalışmalarının yapılması, ıslahı tamamlanan tür ve çeşitlerde ise ivedilikle **tescil ve sertifikasyona** gidilmesi,

▪ Tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliğinde en önemli problemin **tohumluk temini** olduğu, özellikle güvenli ve sağlıklı üretim materyali (tohumluk) temini için tıbbi ve aromatik bitkiler alanında ihtisaslaşmış yasal ve kurumsal alt yapının ivedilikle oluşturulması, özel sektörün tohumluk üretimi konusunda teşvik edilmesi,

▪ Tıbbi ve Aromatik bitkilerin **iyi tarım uygulamaları** kapsamında desteklenmesi üretim artışı için çok önemli olup bu durumun sektöre yönelik politikalarda göz önünde bulundurulması,

▪ Sözleşmeli üretimde üreticinin sözleşme metninin oluşturulmasında aktif olarak katılımın sağlanması yanında, üretici ve alıcı arasında yapılacak sözleşmenin Sözleşmeli Üretim Yönetmeliğine uygun olarak yapılması, **sözleşmeli üretimin desteklenmesi**,

▪ Tıbbi ve aromatik bitkilerde üreticilerin kalite ve standartlar konusunda eğitilmesi, sektörün eğitimlerde daha aktif görev alması, sektördeki firmaların **alım kriterlerini** belirleyerek **markalaşmaya** gitmelerinin sağlanması,

▪ Tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliğinde ekimden hasada kadar **mekanizasyona dayalı üretim sistemlerinin** geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, bitkilerin hasat ve hasat sonrası mekanizasyonunda maliyeti düşürecek ve kaliteyi arttıracak ayrıca kurutma kalitesinin iyileştirilmesine yönelik teknoloji konusunda **Ar-Ge ve inovasyon** çalışmalarının yapılması,

▪ Türkiye'nin ve Dünya'nın en önemli kekik üretim merkezi olan Denizli' de kekik üretim ve pazarlamasında sürdürülebilirliğin sağlanması,

▪ Başta pestisit kullanımı ve hasat sonrası kurutma işlemleri olmak üzere kalite kaybına neden olacak kültürel uygulamaların iyileştirilmesine yönelik olarak il/ilçe tarım müdürlükleri, araştırma enstitüleri, üniversiteler ve özel sektörün işbirliğinde etkin eğitim ve yayım çalışmalarının yürütülmesi,

▪ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı il/ilçe Müdürlüklerinde tıbbi ve aromatik bitkiler birimleri oluşturularak bu birimde görev alan teknik personelin bu alana özel **hizmetiçi eğitimlerinin** yapılması,

▪ Dış ticaret durumu ve pazar isteği dikkate alınarak Denizli'de çörekotu bitkisinin yetiştiriciliği yaygınlaştırılması,

▪ Lavantanın erozyonu önleyici özelliği dikkate alınarak özellikle marjinal arazilerde çiftçiler için iyi bir gelir kaynağı da olması nedeniyle ön plana çıkarılması,

▪ Nane (Mentha piperita) bitkisinde sıcak iklimlerde mentol oranı düştüğünden serin iklim bölgelerinde yetiştiriciliğinin önerilmesi,

▪ Multidisipliner bir çalışma gerektiren tıbbi ve aromatik bitkiler alanında **kurumlar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi**,

▪ Doğadan toplanan ve ihtiyaç halinde yetiştiriciliğinin yapılması gereken türlerde (sığla, sakız vb.) amacıyla üretim materyallerinin temininde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı arasında işbirliğinin artırılması.

İŞLEME VE MAMUL ÜRÜNLER ÇALIŞMA GRUBU DEĞERLENDİRMELERİ

İşleme ve Mamul Ürünler Çalışma Grubu, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Öğretim Üyesi **Prof. Dr. İ. İrem ÇANKAYA** moderatörlüğünde yürütülen çalışmaların sonucunda aşağıdaki başlıklarda değerlendirmelerde bulunmuştur.

- Farklı kullanım alanları olan, farklı şekillerde sınıflandırılan ve farklı isimlerde ifade edilen itri/ tıbbi/ aromatik/ boya/ baharat/ çesni bitkileri olarak yapılan tanımlamalarda terminoloji birlikteliği sağlamak için tüm bu bitkileri kapsayan “ tıbbi ve aromatik bitkiler” tanımlamasının kullanılması,
- Tıbbi ve aromatik bitkiler için ekonomik ve ekolojik olarak en uygun alanların alt havzalar bazında belirlenmesi,
- Yaygın olarak yetiştirilen tıbbi ve aromatik bitkilerin risk analiz projelerinin hazırlanarak, gerekli **AR-GE** çalışmalarının başlatılması, mevcut kamu araştırma programları içerisinde konunun öncelikler listesine alınması,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin farklı kullanım alanlarının belirlenerek, **farklı mamul ürün yelpazesinin** oluşturulması ve sektörel yönlendirme çalışmalarının ilgili kurumlar nezdinde başlatılması,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin ilaç hammaddesi, kozmetik, gıda, fonksiyonel gıdalar, nutrasotikler, gıda takviyeleri, gıda boya, gıda katkı maddeleri, hayvan beslemesi, temizlik ürünleri, balık yemi, biyogübre, biyoyakıt ve biyodizel olarak kullanımlarının teşvik edilmesi ve desteklenmesi,
- **Farmakopelere** uygun bitkilerin yer aldığı fitoterapi, homeopati, aromaterapi uygulamalarının ülkemizde de gerçekleştirilmesi için tıbbi ve aromatik bitki üretiminin ve mamul hazırlığı standartlarının multidisipliner çalışma ile oluşturulması,
- Ekonomik değeri olan ve öncelikli yetiştirilmesi gereken tıbbi ve aromatik bitkileri, etken maddeleri limitlerini vb. başlıkları içeren **kaynak dokümanların (katalog, veri bankası vb.)** hazırlanması,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin **kamuoyunda yanlış kullanımını** engelleyecek tedbirlerin alınması,
- Tarladan rafa kadar bitkilerin üretim işlemlerinin gösterildiği **kamu spotlarının hazırlanması**,
- Gerekli kamu işbirliğinin yapılması, ulusal ve uluslararası platformlarda tıbbi bitkilerin değerlendirilmesi ithalatı ve ihracatı için multidisipliner bilim komisyonlarının kurulması,
- İlgili bakanlıkların bildirimlerinde yer alan tıbbi bitki listelerinin güncellenmesi,
- Yetiştiricilikten rafa kadar olan uygulamalara ait küresel ölçekte analizlerin yapılarak, model ülkeler üzerinden gerekli mevzuat ve uygulama araştırmalarını dikkate alan bir **danışmanlık mekanizması** oluşturulması,
- Tüm ürünlerde eğitimcilerin eğitimi ve çiftçi şartlarında **eğitim- yayım** çalışmalarının etkinleştirilmesi,
- Eğitim alan **üreticilerin sertifikalandırılarak**, kamu desteklerinde öncelik verilmesi ve teşvik edilmesi,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerde üreticilerin kalite ve standartlar konusunda eğitilmesi, sektörün eğitimlerde daha aktif görev alması,
- Sektörde yer alan tüm tarafların, alım-satım kriterlerini belirleyerek **markalaşmaya** gitmelerin sağlanması,
- Agronomik çalışmaları tamamlanan bitkilerde **islah çalışmalarının** yapılması, islahı tamamlanan tür ve çeşitlerde ise **tescil ve sertifikasyona** gidilmesi, pazar istekleri doğrultusunda güvenli ve sağlıklı **üretim materyali** temini için alt yapı oluşturulması,
- Sertifikalı üretiminin materyalinin sağlanması (tohum, fide vb) ve özellikle endemik bitkilerin bu konuda değerlendirilmesi,
- Ürün materyallerinde tür ve çeşitliliğin artırılması, yayım stratejisi olarak tohumların paylaşımının sağlanması,
- Tıbbi ve aromatik bitkiler üzerinde çalışan tüm kurumlara bağlı (Bakanlıklar, üniversiteler, araştırma merkezleri) akredite analiz laboratuvarları arasında işbirliğinin geliştirilmesi, gerekli koordinasyonun sağlanması,

- Tıbbi ve aromatik bitkiler kullanımının halk sağlığını ilgilendirdiği göz önüne alınarak, iř güvenli ve sağlığı açısından kontrolünün sağlanması, konu ile ilgili eğitimlerin ilgili taraflara verilmesi,
- Tıbbi ve aromatik bitkiler sektöründe yer alan taraflarda motivasyonun sağlanması, böylece kaliteyi artıracak sektörün iyileşmesine katkı sağlayacak **dllendirme ve derecelendirme** sisteminin oluşturulması, bu sınıflandırmayı dikkate alan bir pazarlama sisteminin (logo, sertifika vb.) oluşturulması,
- Üretici ve **pazar denetiminin** sağlanması, **denetim ve cezai işlemlerin etkin** uygulanması,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin, bunlardan hazırlanmış olan bitki aylarının ve ilaç hammaddelerinin tedavide hekim eczacı ve hasta tarafından kullanılabilirliğini sağlamak üzere tüm sanayide kalite etkinlik ve güvenilirliğini sağlamak ve garanti altına almak için;

Ham bitki işlemede;

- ✓ İyi tarım ve toplama uygulamalarına uygun olarak standart bitkinin elde edilmesinin sağlanması,
- ✓ İlgili bakanlığının sorumluluğunda ekonomik değer ifade eden tıbbi ve aromatik bitkilerin envanter çalışmasının yapılması, bitkilerin geleneksel kullanımlarının ve halk ilacı çalışmalarının kayıt altına alınması,
- ✓ Hasat ve harman için özel ekipman sistemlerinin geliştirilmesi,
- ✓ Bitkiye zarar vermeyecek eleme sistemlerinin (Sorteksler vb.) oluşturulması,
- ✓ Ham bitki ve drog için radyoaktivite tayini,
- ✓ Kurutma niteleri (hasat alanında bitki özellikleri çerçevesinde n kurutma niteleri)
- ✓ Bazı bitkiler için ranza kurutma sistemleri (oğulotu), filtreli kurutma sistemleri ve bitkinin kullanılan kısımları için farklı kurutma sistemlerinin oluşturulması,
- ✓ Hava akım sistemlerinin düzenlenmesi ve ürünün yerleştirileceği raf sistemlerinin oluşturulması, ısı ve nem takip sistemlerinin resmi kontroller açısından takibinin sağlanması,
- ✓ Bitki zellikleri çerçevesinde kurutma işlemlerinin yapılması,
- ✓ Sterilizasyon nitelerinin kurulması,
- ✓ Ham ürünlerde kontaminasyon ve kimyasal analizlerin yapılması, gerekli hijyen tedbirlerinin titizlikle uygulanması
- ✓ Baharatlarda toz karışımlarının önlenmesi için toz odaları ve toz toplama ünitelerinin kurulması,
- ✓ Yabancı otlarla, hastalık ve zararlılarla mücadelede biyokontrol ajanlarının kullanılması, organik tarım alanlarında ara tarım ve perma kültür uygulamaları yapılması,
- ✓ Ham materyal veya ambalajlanmış ürünlerin ağır metal dedektöründen geçirilerek yabancı maddelerden uzaklaştırılması,
- ✓ Tağışış ve kontaminasyon (pestisit, aflotoksin, mikotoksin ve ağır metaller) için analiz laboratuvarlarının güçlendirilmesi,

İyi laboratuvar ve iyi üretim uygulamalarının sağlandığı işletmelerin kurulması için;

- ✓ Uçucu yağ üretimi için distilasyon, süperkritik ekstraksiyon cihazlarının projelerle desteklenerek kurulması, mevzuata uygun gerekli personelin istihdam edilmesi,
- ✓ Etken madde analizlerinin yaygın bir şekilde yapılması,
- ✓ Standardize bitki ekstratlarının hazırlanması için gerekli ekipmanın kurulması, rotavapor, liyoflizatr, UV lamba, hassas terazi, karıştırıcılar, etüv, filtrasyon cihazları (pulvarizatrler) ve kromotografik cihazların (YBSK, Gaz kromotografı) temini,
- ✓ Son rn kontrolleri için farmokopi, kodeks, ISO ve TSE gibi standartlar göz önüne alınarak tüm analizlerin yapılması,
- ✓ İlgili bakanlıkların kontrolünde etkin bir kayıt ve izlenebilirlik sistemi oluşturulması, mevcut sistemler arasında entegrasyonun sağlanması,
- ✓ Bitmiş ürünün ruhsatlandırılması ve izin işlemlerinin Geleneksel Bitkisel Tıbbi rnler Yönetmeliğine uygun olarak yapılması,

PAZARLAMA VE FİNANSMAN ÇALIŞMA GRUBU DEĞERLENDİRMELERİ

Pazarlama Ve Finansman Çalışma Grubunun Kilis 7 Aralık Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Nazım ŞEKEROĞLU **moderatörlüğünde** yürütülen çalışmaların sonucunda aşağıdaki başlıklarda değerlendirmelerde bulunmuştur.

- Tıbbi ve aromatik bitkilerde etkin bir **kayıt ve izlenebilirlik** sisteminin kurularak, mevcut kayıt sistemleri ve veri tabanlarında entegrasyonun sağlanması,
- Çayır ve **meralardan elde edilen** (toplanan) tıbbi aromatik bitkilere ve toplayıcılara yönelik kayıt altına alma (veri tabanı) çalışmalarının yapılması,
- Doğadan toplanan ve üretilen tıbbi ve aromatik bitkilerin **tür bazında kayıt altına** alınması,
- Boya bitkileri genel anlamda tıbbi ve aromatik bitkiler kapsamında değerlendirildiğinden, kavram kargaşasına yol açmaması bakımından boya bitkilerinin “**tıbbi ve aromatik bitkiler**” teriminin altında kullanılması,
- Tıbbi ve aromatik bitkiler dışında kalan sebze, meyve, endüstri bitkileri vb. gibi bitkilerin kullanım amacının “**tıbbi**” olması durumunda, tıbbi ve aromatik bitkiler kapsamında değerlendirilmesi,
- Boya bitkileri üretiminin geliştirilmesi için halı ve kilim gibi geleneksel el sanatları ile yöresel gıdaların üretimine yönelik projelerde kırsal kalkınma destekleri içerisinde desteklenmesi,
- Sektör ihtiyacı, altyapı ve pazar durumu dikkate alınarak kullanım alanlarına göre ham, yarı mamul ve mamul ürünlerin belirlenmesi,
- Ürünler ve havzalar bazında kümelenmenin sağlanması, tıbbi ve aromatik bitkiler için **ekonomik ve ekolojik olarak uygun alt havzaların** tanımlanması,
- Pazarlama durumu ve sektör ihtiyacı dikkate alındığında Denizli ilinde; Çörekotu (*Nigella sativa*), *Salvia officinalis* (Tıbbi Adaçayı), *Salvia triloba* (Sinonim: *S.fruticosa*) (Anadolu Adaçayı), *Salvia tomentosa* (Adi Adaçayı), *Salvia sclarea* (Misk Adaçayı) *Satureja sp.* (Sivri Kekik), *Lavandula angustifolia*, *Lavandula hybrida* (Lavanta) yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması, orta ve uzun vadede işlenmiş mamul ürün olarak tıbbi değer açısından öne çıkan Meryem Ana Dikeni (*Silybium marianum*), Mürver (*Sambucus nigra*), Ölmez Çiçeği (*Helichrysum compactum*) ile Hünnap (*Zizyphus lotus*) üretimin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaların yapılması,
- Ürünler bazında yatırımcıya yönelik **fizibilite raporları** (üretim teknikleri, sabit yatırım, maliyet, piyasa araştırması vb.) hazırlanması, rapor hazırlamada önceliğin Kekik, Defne, Adaçayı, Anason Grubu (Anason, Rezene, Kimyon, Kişniş, Dereotu) bitkileri ve mamullerine verilmesi,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerde yetiştiricilik ve ön işleme (kurutmayı) kapsayan iyi tarım uygulamaları kriterlerin geliştirilmesi, böylece işleme-değerlendirme sürecini de kapsayan iyi üretim uygulamalarının (GMP), ve iyi depolama uygulamalarının kesintisiz olarak yürütülmesi,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerde **organik üretimi artıracak şekilde desteklerin** planlanması,
- Ürünler bazında mevcut standartların gözden geçirilerek, sektörün ihtiyaçlarına göre eksik standartların hazırlanması, mevcut standartların ise tekrar gözden geçirilmesi,
- Sektöre yönelik **uygun destekleme ve finansman modelinin** oluşturulması, bu amaçla kamu kaynaklarının (kırsal kalkınma destekleri, kalkınma ajansları vb.) etkin olarak çiftçi, tüccar ve sanayiciye kullandırılması,
- Sektöre yönelik başta TKDK, Kalkınma Ajansları kaynaklarının etkin kullanımını sağlayacak başvuru koşulları dahil eğitim yayım çalışmalarının yapılması,
- Kırsal kalkınma kapsamında tıbbi ve aromatik desteği alan üreticilerin çok yıllık sözleşme yapması istenerek üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması,

- Tıbbi ve aromatik bitkilerinin tek yıllık ve çok yıllık durumlarının dikkate alınarak destek politikalarının belirlenmesi,
- Sertifikalı üretim materyali desteklerine, çok yıllık tıbbi ve aromatik bitkilerin dahil edilmesi,
- Şerbetçi otu üretiminde sürdürülebilirliği sağlayacak arz açığını giderecek destek politikalarının belirlenmesi,
- Doğal afetlere karşı risk yönetimi için tarım sigortalarının yaygınlaştırılması,
- Denizli’de **kekik için uluslararası ölçekte bir ürün ihtisas borsası** alt yapısının oluşturulması, ayrıca orta ve uzun vadede defne başta olmak üzere önemli üretim merkezlerinde tıbbi ve aromatik bitkiler ürün ihtisas borsası yönelik çalışmaların başlatılması,
- Küçük ölçekte üretim yapan çiftçilerin, kooperatif veya üretici birliği şeklinde örgütlenmesini teşvik etmek üzere kamu desteklerinde, örgütlü çiftçilere öncelik verilmesi,
- Bu alanda eğitim almış olan başta **tıbbi ve aromatik bitkiler teknikerleri** olmak üzere yetkin personellerin sektörde istihdamına önem verilmesi,
- Üretimden, işlemeye, pazarlamaya, dış ticarete kadar sektörde yer alan sivil toplum kuruluşlarını, üniversiteleri ve ilgili kamu kurumlarını (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı) bir araya getirecek ve sektörel politikalara yön verecek “**Ulusal Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Konseyi**” kurulması.

